

- нал. – 2007. – № 4. – С.21–26.
18. Саган Г. Особливості національних рухів в Югославії у 60-80-ті рр. ХХ ст. // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 16. – К., 2008. – С.484–501.
 19. Шилова А. Визрівання державно-політичної кризи в СФРЮ та її наслідки // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Історія. – 2007. – № 89/90. – С.120–123.
 20. Шилова А. В. Роль світового співтовариства в урегулюванні югославської кризи та участь у цьому процесі України (90-ті роки ХХ ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 1998. – 18 с.
 21. Шлапаченко Д. М. Внутрішні, регіональні та міжнародні фактори в еволюції Косовського конфлікту: автореф. дис.... канд. політ. наук. – К., 2010. – 49 с.
 22. Юрошевич Д., Козаков В. Югославський конфлікт: зіткнення цивілізацій? // Політологічні читання. – 1994. – № 4. – С.97–114.

Штенко О. Ю.

УДК 94(477.74)(262.5)(210.7):930"1946/1998"

ВИВЧЕННЯ ОСТРОВА ЗМІЙНИЙ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ: ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

У статті розглядається процес вивчення пам'яток острова Зміїний у другій половині ХХ ст., як один із етапів усвідомлення його культурної важливості.

Ключові слова: *острів Зміїний, підводні та наземні дослідження, преса, Одеський археологічний музей, археологічні залишки, античний храм.*

Процес осмислення своєї культурної спадщини дуже важливий для кожного регіону та вельми складний. Північне Причорномор'я – складний поліетнічний та багатокультурний регіон, який з давнини був центром перехрещення народностей та культурного обміну. Розуміння виключної важливості збереження культурного спадку краю прийшло до широкого загалу, пройшовши шлях фундаментального й різнобічного вивчення його історичних пам'яток науковцями.

Одним з важливіших етапів такого усвідомлення особливостей культурної спадщини острову Зміїного стала друга половина ХХ ст. – період, коли острів почав професійно та системно досліджуватися археологами. Теоретичних робіт, які розкривали би нам сутність цього періоду небагато: в основному, це статті дослідників, які безпосередньо проводили там розкопки [16, с. 58-70; 13, с. 26-59]. Однак залучення тільки цих джерел замало, тому ми проаналізували багато згадок про дослідження острову у періодичних виданнях того часу [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 12; 14; 17; 18]. Проводячи роботу по виявленню джерел, стало зрозуміло, що необхідно створити цілісну картину дослідження острівних пам'яток протягом другої половини ХХ ст.

Після закінчення Другої світової війни острів був закритий для масового відвідування, але саме його входження до Радянського Союзу спричинило похвалення в процесі його вивчення (причому його «закритість» тільки сприяє цьому процесу й не дозволяє активному господарюванню там руйнувати пам'ятку та гальмувати дослідження).

Так, на Зміїному побував науковий співробітник Інституту археології АН УРСР Л. Д. Дмитров з метою фіксації стану пам'ятки, але результати його поїздки не опубліковані [16, с. 60]. Друга, після 1841 р., цілеспрямована археологічна експедиція була організована лише в 1964 р. Державним історичним музеєм під керівництвом Н. В. Пятишевої. Головною метою її поїздки було зробити попереднє археологічне обстеження острову, тому перед тим як відправитись до Змі-

їного вона відвідала Одесу, Кілію, Ізмаїл, Вілкове для збору матеріалів – саме завдяки її кропіткій роботі було знайдено декілька неоцінених джерел. Вона пише: «В Одеському археологічному музеї директор люб’язно дав мені папку зі справою «О. Феодонисии» тобто Фідонісі, яка була знайдена незадовго до цього. Там само знайшлося декілька цікавих малюнків учасника експедиції 1841 р. художника Басолі, зроблених прямо на острові» [16, с. 70]. А лише після цього відправилась з Севастополю на науково-дослідницькому судні «Московський університет» на острів.

Прибувши на острів разом із спеціалістами в області підводної археології та, у майбутньому, видатними вченими – В. І. Кузіціним, доцентом кафедри історії Стародавнього світу МДУ та Б. Г. Петерсом, науковим співробітником Інституту Археології Академії Наук СРСР, Н. В. Пятишева, в першу чергу, виступила з лекцією по історії острову перед солдатами та матросами, тим самим захистивши розрізнені археологічні знахідки: «після цього солдати й матроси стали мені приносити велику кількість черепків стародавньої кераміки, яку раніше вони вважали «румунської» та викидали у море. Офіцери просили надіслати їм надрукований текст лекції з альбомом рисунків античного посуду для наочності» [16, с. 62]. В період з 7 по 13 жовтня з їх допомогою були проведені зондувальні розкопки та зачищення (шурфовки, говорячи сучасною мовою), проаналізовані породи каменю (вони прийшла до висновків, що каміння, з якого був зложений, за описом М. Н. Мурзакевича, храм, було привезеним, на острові виходу таких порід немає).

У центральній частині острова було закладено декілька шурфів (1x1,5x1 м), але ніяких слідів культурного шару, за винятком окремих фрагментів кераміки *ex-situ*, не виявлено. На поверхні іноді знаходили сильно вивітрені обломки античної черепиці – кераміди та каліптери двох видів – двоскатні та жолобчаті, амфорні ручки та ніжки, черепки товстостін-

них рифлених посудів. Знайдені, у дворі будівлі з маяком, залишки фундаменту виявилися «румунськими». Наявність пустот під ґрунтом у цій частині острова навела автора на думку про наявність карстових печер, які ще у часи Ахілла використовувалися як тайники-скарбниці для схорону підношень від морських піратів [16, с.62–63]. Також недалеко від маяка були знайдені залишки середньовічного склепу, про який писав П. Ситніков у донесенні [10, л. 42].

Роботи в нижній частині дали більш значні результати. Тут простежені залишки культурного шару, що знаходився як з північно-східного, так і з південно-східного боку мису. Н. В. Пятишева припустила, що він був створений багатолітніми «хижацькими» розкопками на північно-східному схилі з якого кидали землю у низину [16, с. 64]. Тут був некрополь, про котрий повідомляли у своїх донесеннях карантинні чиновники (урни з трупоспаленням) [10, л. 34–35]. Це, на думку автора, привносить виправлення у дані античних авторів, які повідомляли нам про те, що на острові не було мертвих [16, с. 64]. Однак через те що розкопки проводилися некваліфіковано виявити щось конкретне дуже складно.

Під час розкопок виявлено різноманітний матеріал: амфори із клеймами (островів Родоса, Фасоса, Хиоса, міст Сінопи, та Херсонесу Таврійського), чорно - і червонолаковий посуд (VI ст. до н.е. – III ст. н.е.), архітектурна теракота. Також була знайдена криниця – стародавня, але пристосована під налив з корабля-водоля та декілька цистерн, імовірно теж стародавніх [16, с. 68]. Використавши можливість, автор збрала також декілька зразків острівної флори. Як виявилось під час аналізу зразків науковим співробітником біолого-ґрунтового факультету МГУ Н. П. Тіткової, на острові росте ячмінь заячий, костер м'який, костер кровельний, вейний наземний, лобода, щавель та їстівні гриби [16, с. 69]. У ході саме цієї експедиції були зроблені перші підводні дослідження акваторії острова.

У 60-ті роки починається новий етап в острівному сприйнятті: поява його опису на шпальтах газет, що на наш погляд демонструє спробу донести образ острову до простого читача і таким чином зробити його розуміння більш масовим, приналежним не тільки вузькому колу вчених. Перша така публікація вийшла у 1964 р. [1], де автор С. Безручко коротко описує загальну історію острову.

У 1965 р. у дуже поважному офіційному виданні «Комсомольська іскра» виходить стаття В. Кирилюка «Будні і свята на Зміїному», де він описує свою подорож на острів та дуже слушно зауважує усі риси життя та побуту острову. Його опису передуює опис його античної історії (перенесення Ахілла на Левку, множина птахів, сакральність простору) та історії його вивчення (традиційний опис діяльності товариства, окрім одного моменту). Цікавий момент описаний ним: «Пізніше купець Свідерлі (Сідері – авт.) з Вілкова, вмастивши Одеського губернатора, дістав у Петербурзі дозвіл «покопати» на Зміїному. Дещо із знахідок, як це обумовлювалось, він передав Російській Імперії, проте найцінніше потрапило до Лувра та Британського музею» [3]. Складно сказати звідки він ці відомості узяв – дуже сумнівними та необґрунтованими вони виглядають, але, можливо, цей погляд репрезентує погляди цілої групи тогочасного населення на діяльність Одеського Товариства історії та старожитностей, вже з радянської точки зору.

Він дуже цікаво описує подорож: «Ми вийшли з Одеси надвечір, а вранці на обрії можна було помітити хмаринку. Лаг відмічає ще кілька миль, хмарка гусне і, нарешті, обертається до нас стрімкою похмурою скелею. Хтозна-як приставали тут аргонавти, а ми спиняймося на пристойній відстані, пересідаємо на шлюпку. Обравши дещо затишну «гавань» серед кам'яної навали, пробуємо вибратися на слизькі зеленуваті брили. Екзотика... Та не завадило б уже мати тут бодай простенький причал – море не завжди таке спокійне, як зараз.

Неподалік острова пролягали найжвавіші морські шляхи. Зринуть, переморгнуться кораблі з тутешнім маяком і розтануть на обрії. Мешканці Зміїного очікують тих, що звертають сюди. Ждуть, бо навкруги – куди не глянь із цієї «кам'яної п'яти» – безкрає море. З моря займається сонце і, прокотившись півколом, гасне теж у морі. І так – щодня, тиждень за тижнем, поки рація не принесе радісної вістки... Тоді всі висипають на берег, на стрімку височінь, обернену до півночі.

З цієї миті на Зміїному настає свято. Кому щастить стріти рідних, кому – прочитати цілу купу листів, з рук у руки переходять «свіжі» газети, нові книги. Юрко Растворов виряджає сьогодні дружину. Здається, нічого не забув – і все ж ще чогось не домовив. Женя Бойко одержав приймач. Валентин Васильович Козлович перечитує листи (начальник маяка)» [3]. Таке було життя на острові – їх буденність була наповнена рибальством, годуванням кіз. Серед проблем, що існували – рідко привозили пошту та відсутність причалу.

У травні 1968 р. виходить стаття І. Т. Чернякова, який, описуючи історію острову та дійшовши до 1964 р., говорив про необхідність та перспективи його вивчення: «Тут потрібні комплексні дослідження і в землі і під водою. Поряд з археологами в експедиції на острові повинні взяти участь досвідчені спелеологи та аквалангісти. Організатором такої експедиції може стати, наприклад, Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова...» [17].

Тому, вже у серпні 1968 р. Одеський археологічний музей відправив експедицію з 8 людей, яку очолювала старший науковий співробітник С. А. Булатович. Експедиція розпочалась 5 серпня, разом із С. А. Булатович відправились члени спортивно-технічного клубу «Океанія»: ватажок аквалангістів Костянтин Левинський (інженер ОТІХХП), Анатолій Мацкевич, Віктор Калюжий, Юрій Шамрай (з того ж інституту); Сергій Котеньов (старший технолог інституту імені М. В. Ломоносова), Валерій Удовиця (слюсар тепломереж)

та спеціальний кореспондент «Комсомольської іскри» С. Лівшин. Вважалося, що метою експедиції було знайти печери про наявність яких писала Н. В. Пятишева.

Спецкор С. Лівшин розповідає у своїй статті «Тринадцять днів у царстві Ахілла» що вони, переправившись на шлюпці, вони поселилися у кімнаті, що знаходилися у будівлі маяка. Він зауважує, що на острові є поштовий зв'язок та телевізор, прісну воду возять з Одеси. «Ще одна деталь: гроші на острові сили не мають. Не через те, що тут живуть суцільні безсрібники. Просто нема магазинів. ... Під час штормів острів гуде, вітер ламає антени і перекидає піну з одного кінця на інший. Іноді навіть доводиться ходити, тримаючись за спеціально простягнені верьовки» [5]. З фауни, представленій тоді на острові – з десяток кіз та овець та собака Ледар, зграя мартинів, змії, «що вилазять вранці погрітися – чорні та великі, але не отруйні – вужі» та отруйні сколопендри. З цікавих острівних звичаїв він зазначає традицію жертвувати хліб з маслом Ахіллові та процедуру посвяти до аквалангістів – з'їдання смаженої печінки ската.

Перші підводні археологічні дослідження істотно відрізнялися від сучасних: перші розвідки проводили у масках з трубками, а вже потім, після тренувань, занурювалися з аквалангами. На глибині 8 м температура води у серпні 10°C. Група була поділена на дві частини: одну очолювала С. А. Булатович – вони провели шурфування вздовж берегової лінії перешийка, що з'єднує обидві частини Зміїного, а друга, на чолі з Костянтином Левинським, займалися підводним пошуком та знайшли підводні черепкові поля. «9 серпня знайшли хід у печери – півметрову щілину на похилій кручі, з записками сучасної газети. Скоріше за все, якщо печери й були, то вони були порушені хвилями та вітром» [5]. Цікаво, що автор статті висловлює бажання щоб їх «відкриття» були не точними – тоді можна буде ще раз повернутися до острова.

У той самий час на острові були присутні також представники іншого клубу підводних дослідників «Садко» (місто Миколаїв). Отримавши дозвіл на дослідження у акваторії, 3 серпня вони на судні «Дельфін-2» вирушили з Миколаєва з 9 членами екіпажу на борту. Анатолій Копиченко (капітан), Михайло Коновалов (керівник, президент клубу), Валентин Щербань (механік), Володимир Шкуратовський (боцман), Вадим Мухортов (матрос), Іван Марчук та Валентин Ліхтанський (фотографи), Валентин Коршун, Віктор Загоруйко та Олександр Корчагін.

Не довго пробувши на суші, члени експедиції почали занурення – багато залишків загиблих кораблів. Шукали підводний вхід до гротів, але теж не знайшли: «за дні цієї експедиції підніжжя острову було буквально обмацане руками, і можна з упевненістю казати, що острівні печери не сполучаються з водою. ... Якщо і були якісь підводні входи до печер, то вони давно завалені» [4]

Це були перші спроби підводних досліджень, які мали своє продовження вже наприкінці 80-х – початку 90-х рр. У 70-ті роки продовжують виходити статті про багатогранну історію острову у різних виданнях (виходять декілька статей директора археологічного музею І. Чернякова) [18], а на острові продовжує існувати та замкнута мікросистема, створена острівними мешканцями.

У 80-ті роки туристично-пошуковий клуб «Арго» разом із міським клубом «Пошук» та групою підводників-аквалангістів організувала при підтримці Одеського обкому комсомолу наукову експедицію на острів. Наукову частину програми здійснював заступник директора Археологічного музею – С. Б. Охотніков. 11 серпня 1988 р. о 23 годині експедиція досягла острову, пересадка на баржу та висадка на острів відбувалася наступного дня. Керівник туристично-пошукового клубу Ігор Мельнік пише: «Узбережжя досталось аквалангістам, скалистий берег – спелеологам, поверхня

острову – археологам. Розпочинаємо розвідку. ... Як і припускали геологи, острів повністю складений із кварцитів та інших силіцитових порід, які відносяться до найтвердіших. Вапняки, в яких можлива наявність карстових печер залягають нижче рівня моря на 50–70 метрів. Гірські породи, з яких складений острів твердіше за скло. ... Карстових печер майже нема. Єдине на що можна сподіватися – наявність гротів. Можливі підходи до них з води» [7, с. 12–13]

Описуючи археологічні дослідження на острові, С. Б. Охотніков пише: «...Розкопи вирішили закласти в північно-східній частині острова, де в деяких місцях просліджується культурний шар. Вочевидь, тут в античні часи знаходився ботрос – звалище культового майна, яке вийшло з вживання. По існуючим тоді правилам, храмове начиння не можна було розкидати абиде. Її ховали у спеціальних місцях. ... Перший шурф заклали прямо над обривом. Шар виявився перевідкладеним і, скоріше за все, був утворений у наслідку многолітніх хижацьких розкопок минулого століття та необміркованої хазяйської діяльності у наші дні» [15, с. 11-12]. Була зібрана чудова колекція розписної кераміки. Автор звертає увагу на зразки східно-іонійської кераміки, розписаної у стилі фікеллура. Це, поки що, найдревніші вироби. Вони датуються другою чвертю – серединою VI ст. до н.е. Також траплялися прекрасні фрагменти чорно фігурних кіліків з зображеннями юнака з конем та танцюючих менад, супутниць Діоніса. Цікаві також графіті з етнонімами дарувальників (жителів о. Самоса, о. Делоса, о. Хіоса).

Другий розкоп вчені заклали у центрі перешийку. Характер знахідок був інший: фрагменти амфорної тари, черепиці, архітектурної теракоти (деталі прикрас даху, які були розписані червоною, чорною та білою фарбами). Більшість їх датується ще VI століттям до н.е. Цікаві знахідки зображення змії на різноманітних обломках, іноді з надписами у вигляді окремих букв та буквосполучень (Α, ΑΧΙ, ΑΧΙΛ, ΑΧΙΛΛΕ).

Також саме тоді були знайдені фрагменти римських черепичин з клеймами V Македонського легіону та Дунайської Флавієвої флотилії [15, с. 13].

Не залишилися марними пошуки підводників: досліджуючи акваторію бухти у південно-західній частині острову, вони знайшли уламок мармурової плити – облицювання вівтарю або колони. Північна бухта теж не залишила аквалангістів без роботи – приблизно у 200 м від берегу вони витягли уламки амфор та черепиці, два кам'яних та один свинцевий античні якоря. Крім того, нарешті була розв'язана загадка печер: під час підводного обстеження острову виявили великий грот, який простягається вглиб острову метрів на 20 і висотою сягає десь 10 м. На думку учасників експедиції це і є загадкові печери, які раніше використовувалися як схорон (у тому числі і під час Першої світової війни) – враховуючи підняття рівня моря за останню тисячу років у такому місці могли сховатися близько 15-30 людей з речами та харчами під час загрози [7, с. 19].

Розпочинаючи з 1988 р. роботи на острові Зміїному проводились спеціально створеною Чорноморською експедицією ОАМ АН України на чолі із С.Б. Охотніковим, до складу якої входили члени гідро-археологічного клубу «Наварекс» (аббревіатура від Naval Archeological Expedition – Морська археологічна експедиція). Він був створений на базі двох одеських спортивно-підводних клубів «Шельф» і «Посейдон» Будівельного і Політехнічного інститутів. Існує він на добровільних засадах – самі члени обирають мету свого дослідження, саме тому шляхом внутрішнього голосування була обрана акваторія острову Зміїного, як найбільш актуальний напрямок підводних досліджень. Постійні учасники експедицій та члени клубу: Ю. Мурзін, І. Гонтарук, С. Грабовецький, В. Мушта, К. Новіков, В. та С. Осадчі, П. Симоненко, О. Терещенко (зараз - голова Клубу та автор й керівник підводних археологічних досліджень в акваторії Зміїного.

Наварекс провів у 1988 р. розвідувальні роботи (виявили технічні умови перебування на острові і можливості ведення підводних досліджень), а взяли за роботу вони у 1989 р.: були проведені перші роботи у Північній бухті, яка дуже складна по своїй структурі – тому її розчленували на смуги шириною по 10 м. Від берега протягнули два лінії по 100 м кожен в північному напрямі, один кінець яких кріпився на березі, а інший мав вантаж і буй, що плавав на поверхні. Рухаючись уздовж ходового тросу по обидві сторони від нього в напрямку збільшення глибини, двійка аквалангістів візуально оглядала донну поверхню. При виявленні археологічного матеріалу виставлявся буй. Дійшовши до кінця, аквалангіст обертався і розпочинав свій шлях на смугі напарника (складність рельєфу дна змушує застосовувати саме таку тактику) [11, с. 96]

У ході роботи експедиції були отримані нові матеріали з перевідкладеного в XI ст. культурного шару, проводилося планомірне обстеження морського дна навколо острова, виявлено багато знахідок. У 1991 р. в акваторії острова працювала спільна радянсько-італійська експедиція. Все розпочалося наприкінці 80-х – початку 90-х рр. коли, у дуже складні для нашої держави часи у зв'язку із відсутністю матеріально-технічної бази, президент клубу «Наварекс» Ю. Мурзін зробив спробу зацікавити директора служби підводної археології Клаудіо Моккоджані та Міністерство культури Італії в цілому. Результатом стало створення комплексної експедиції (археологи, біологи, геологи, палеонтологи) за спонсорською підтримкою наступних організацій: 1) Науково-виробнича організація «Агат», створена при фонді соціальної допомоги імені Гааза, представник ВНПО Сергій Кравченко; 2) Археоклуб «Італія»; 3) Міністерство культури; 4) Інститут Стародавньої історії людства; 5) Фірма «Фрі Шарк», яка виробляє підводне обладнання.

Президент «Наварексу» Ю. Мурзін охарактеризував це так: «ми нічого не втрачаємо, а вони ризикнули» [8]. Масштаб заходу описав заступник президенту Одеського горіс-полкома В.Г. Мельнік: «Ця експедиція має увійти в історію досліджень Чорного моря» [8]. Угоду підписали на 3 роки, назва експедиції «Zmeinyi 91». Відповідальний секретар археоклубу «Італія» (D'italia) Орландо Пандольфі вважає, що це «дозволить зміцнити культурні, національні зв'язки, які беруть початок ще у часи Римської імперії» [8]. Звісно, усі знахідки потрапили до Одеського археологічного музею, а італійці отримали фото та відеоматеріали. Результат був представлений на прес-конференції у археологічному музеї: по-перше, була зібрана величезна колекція корабельних якорів (від VI ст. до н.е. до IV ст. н.е.) – близько 30 екземплярів; по-друге, знайдена велика кількість амфор, різного посуду, черепиці; потрете, робота проводилася на найвищому професійно-технічному рівні.

Цікаво, що на питання навіщо потрібні італійцям дослідження у Чорному морі, якщо «своє» Середземне море не досліджено до кінця, вчені відповіли: «Наука не має меж. Вона належить всьому людству» [2]

Спільна робота вітчизняних та зарубіжних колег не тільки дала плідні практичні результати у вигляді великої кількості цінних знахідок та надала необхідну матеріально-технічну допомогу, а й надихнула місцевих підводників, які розпочали це діло, не залишати акваторії острова й понині. Вже більше 20 років досліджують акваторію острова члени клубу «Наварекс» і саме їх праця заслуговує найвищої оцінки. Окрім розробки системи розмітки в акваторії, про яку вже написано вище, вони зробили багато цінних спостережень.

Результатом попередніх досліджень (1964, 1968, 1988 рр.) та постійних появлень опису історії острова Зміїний у періодичних виданнях [12; 9; 14; 6] стало розуміння необхідності комплексного дослідження острова. Ще у 1996 р. С. Б. Охот-

ніков пише: «Такий короткий ланцюг історичних подій та імен, пов'язаних з островом. Він ще раз підкреслює необхідність дбайливого ставлення до цього унікального куточка нашої країни, де воедино сплелись стародавня та сучасна історія, екологія та географія, унікальне геологічне походження – Зміїний є єдиним островом тектонічного походження у Чорному морі. Вихід бачиться у створенні тут заповідної зони, всебічному науковому вивченні, необхідності поставити все роботи, які ведуться на острові та його акваторії під строгий контроль держави, надати можливість зацікавленим організаціям, археологічним у першу чергу, безперешкодно проводити тут свої дослідження. ... Всі ці міри мають врятувати від остаточної руйнації видатну пам'ятку історії на території України. Зміїний на це заслуговує» [12].

Таким чином, ми бачимо, що острів Зміїний протягом другої половини ХХ ст. пройшов складний тернистий шлях свого наукового вивчення та еволюції сприйняття: після закінчення війни та повернення території острову до нашої вітчизни його наукова цінність була не повністю розкрита, особливо для пересічних людей, що населяли Північне Причорномор'я у той час. Але згодом, за допомогою кропіткій роботі багатьох спеціалістів його значущість стала очевидною вже для всіх – публікація матеріалів дослідження та опису подорожей сприяла широкому розумінню його наукової цінності та неповторності. Все це призвело до того, що к початку ХХІ ст. острів Зміїний почав сприйматися як унікальна пам'ятка нашої батьківщини, яку необхідно ретельно та комплексно вивчати та дуже дбайливо до неї ставитися.

Shtepko E. Y.

STUDYING OF ZMEINYI ISLAND IN THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY: THE CREATION OF A MODERN SCIENTIFIC PARADIGM

Summary

The article is about a process of development of island's Zmiiniy monuments by domestic scientists in the second half of XX century, as one of stages of comprehension of its cultural value.

Keywords: *Zmiiniy island, the overland and underwater archaeological excavations, the press, Odessa Archaeological Museum, archaeological remains, ancient temple.*

Штенко Е. Ю.

ИЗУЧЕНИЕ ОСТРОВА ЗМЕИНЫЙ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА: ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНОЙ ПАРАДИГМЫ

Реферат

В статье рассматривается процесс изучения островных памятников во второй половине XX ст. отечественными исследователями, как один из этапов понимания его культурной ценности.

Ключевые слова: *остров Змеиный, подводные и наземные археологические исследования, периодическая печать, Одесский археологический музей, археологические остатки, античный храм.*

Джерела та література

1. Безручко С. Легенды одного острова // Комсомол. іскра. – 1964. – 7 черв.
2. Белецкий О. Результаты экспедиции [клубу «Нава-

- рес» при Одес. археол. музеї на о. Зміїний] оправдали ожидания // Слово. – Одесса, 1993. – 25 июня / 2 июля.
3. Кирилюк В. Будні і свята на Зміїному // Комсомол. іскра. – 1965. – 26 трав.
 4. Корчагин А. Тайна острова Змеиный // Комсомол. знамя. – 1969. – 20 апр.
 5. Лівшин С. Тринадцять днів у царстві Ахілла // Комсомол, іскра. – 1968. – 27 серп.
 6. Мельник И. Левка, Фидонисий, Змеиный. // Моряк. – Одесса, 1990. – 10-16 мая.
 7. Мельник И. Маршрутами античних мореплавачей. – Одесса, 1991. – С. 12–13.
 8. Михайлова В. За тайнами Черного моря оправились советские и итальянские гидроархеологи [на о. Зміїний] / Михайлова В. // Знамя коммунизма. – 1991. – 20 июня.
 9. Монеты с острова Ахилла : уникальная коллекция античных монет с о. Змеиный. // Гласность. – Одесса, 1991. – 29 сент.
 10. НА ОАМ АН Украины. «о.Феодонисии». – Инв. №59182 – 69 л.
 11. Острів Зміїний. Історія та археологія: монографія. / відп.ред. О.В. Сминтина; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2008. – 178 с.
 12. Охотников С. Б. Остров Змеиный: мифы и реальность // Слово. - 1996. - 12 апр.;
 13. Охотников С. Б., Островерхов А. С. Острів Ахілла у гостинному морі // Надчорномор'я у ІХ ст. до н.е. – на поч. ХІХ ст.: студії з історії та археології. – Київ, 2007. - №1. – С. 26-59.
 14. Охотников С. Б. Легенды и были острова Змеиногo // Веч. Одесса. – 1994. – 27 окт.
 15. Охотников С., Островерхов А. Ахилл переселяется

на Понт // Есть город у моря. Краеведческий сборник. – Одесса, 1990.

16. Пятышева Н. В. Археологическое обследование острова Левке (о. Змеиный) осенью 1964 г. // Труды Государственного Исторического музея. Археологический сборник. – М., 1966. – Вып. 40. – С. 58–70.
17. Черняков І. Загадка Зміїного острова // Чорномор. комуна. – 1968. – 14 трав.
18. Черняков І. Священний острів Ахілла. // Комсомол. іскра. – 1971. – 29 лип., 31 лип.